

Płeć
w instytucje
uwikłana

Mojej Rodzinie

Katarzyna Leszczyńska

Płeć w instytucje uwikłana

Reprodukowanie wzorców kobiecości i męskości
przez świeckie kobiety i świeckich mężczyzn
w organizacjach administracyjno-ewangelizacyjnych
Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce

Recenzje:

prof. zw. dr hab. *Stanisław Obirek*

dr hab. *Andrzej Bukowski*, IS UJ

Redaktor prowadząca:

Anna Raciborska

Redakcja i korekta:

Marek Szczepaniak

Projekt okładki:

Katarzyna Juras

Na okładce wykorzystano zdjęcie:

Fotolia.com © Igor Gromoff [89268875]

Copyright © 2016 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2011/01/B/HS6/01753

Wydanie książki dofinansowane również przez Akademię Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie (dotacja podmiotowa na utrzymanie potencjału badawczego, nr 11.11.430.158)

ISBN 978-83-7383-810-9

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa

tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91

dział handlowy: jak wyżej, w. 108

e-mail: info@scholar.com.pl

www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)

Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii, Warszawa

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
Rozdział 1. Gender, religia i instytucje religijne w badaniach socjologicznych. Refleksje wprowadzające	17
1. O miejscu kategorii gender w studiach nad religią	17
2. Relacje gender i religii w wymiarze mikro-, makro- i mezospołecznym – przegląd ustaleń badawczych	21
3. Świeccy w Kościele jako przedmiot badań socjologicznych. Kościoły jako organizacje pracy – przegląd ustaleń badawczych	31
Rozdział 2. Wokół reguł i praktyk społecznych. O instytucjach społecznych i ich reprodukowaniu	35
1. Instytucje społeczne w socjologicznej refleksji – od faktu do społecznego działania	37
2. Instytucje jako rezerwuuar społecznych reguł i praktyk	42
2.1. Instytucje jako ograniczenie i ułatwienie działań	42
2.2. Rekursywność reguł i działań społecznych – praktyki społeczne i logika stosowności	44
2.3. Heterogeniczność i procesualność reguł instytucjonalnych	48
2.4. Językowe reprodukowanie reguł instytucjonalnych	51
2.5. Formalne i nieformalne komponenty instytucji	54
Podsumowanie	56
Rozdział 3. O instytucjonalnym rozumieniu gender i wymiarach reprodukowania wzorów płciowych w porządkach religijnych	58
1. Wieloznaczność pojęciowa i problemy z definicją gender	58
2. Między esencją a konstruktem płciowym. Esencjalizm, konstrukcjonizm w badaniach nad płcią i ich ograniczenia	63
2.1. Esencja płciowa i opresyjność gender w studiach nad religią	63
2.2. Krytyka konstrukcjonistyczna i jej implikacje w studiach socjologicznych	66
3. Gender jako instytucja społeczna – przegląd ujęć teoretycznych i definicja operacyjna	69
3.1. W poszukiwaniu syntezy – koncepcje integracyjne gender	69
3.2. Gender jako zinstytucjonalizowane reguły stosowności	75

3.3. Praktyki płciowe i dynamika gender jako instytucji	79
3.4. Sprawstwo płciowe i refleksyjność w porządkach religijnych	82
3.5. <i>Gender regimes</i> , organizacje społeczne i intersekcyjność płci społeczno-kulturowej	86
Rozdział 4. Oficjalnym głosem o płci. Kobiecość i męskość w formalnych dokumentach i regulach Kościoła rzymskokatolickiego . . .	92
1. Kobiecość i męskość w dokumentach kościelnych – próba rekonstrukcji stanowiska	95
2. Kobiecość i męskość w porządku wyobrazeniowo-symbolicznym Kościoła rzymskokatolickiego	99
2.1. Domyślna męskość, problematyczna kobiecość?	100
2.2. Esencjalizm, boskie fundamenty i niezmiennosc porządku płci	103
2.3. Mężczyzna i trzy kobiety – wokół kategorii płciowych	110
2.4. Relacja płciowa – między komplementarnością a hierarchią	116
3. Kobiecość i męskość w porządku prawnym – podział pracy i dostęp do władzy w porządku instytucjonalnym Kościoła	121
3.1. Miejsce świeckich kobiet i mężczyzn w porządku prawnym Kościoła rzymskokatolickiego	122
Rozdział 5. Reprodukowanie wzorów kobiecości i męskości jako problem badawczy.	
Metodologia badań i charakterystyka ich realizacji	129
1. Perspektywa interpretacyjna	129
2. Struktura Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Metodologia badań i koncepcja badań	134
2.1. Struktura Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce	135
2.2. Badania ilościowe – rekonstrukcja struktury płciowej organizacji kościelnych	138
2.3. Metody jakościowe	141
3. Dylematy etyczne, problem lojalności i jego rozwiązanie	148
4. Reprodukowanie gender przez świeckie kobiety i świeckich mężczyzn w Kościele – schemat analizy	152
Rozdział 6. Kobiety świeckie i mężczyźni świeccy na mapie instytucjonalnej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce – konteksty badawcze	155
1. Kobiety świeckie i mężczyźni świeccy w Kościele rzymskokatolickim w Polsce – umiejscowienie w strukturach, role i zadania	155
1.1. Maskulinizacja a klerykalizacja struktur kościelnych w Polsce	156

1.2. Specyfika organizacji kościelnych a rozmieszczenie kobiet i mężczyzn w organizacjach administracyjno-ewangelizacyjnych Kościoła w Polsce	159
1.3. Zakres tematyczny instytucji kurialnych – segregacja pozioma wśród świeckich	162
1.4. Kobiety świeckie i świeccy mężczyźni na pozycjach formalnej władzy w organizacjach kościelnych w Polsce	165
1.5. Kontekst kulturowy a upłciowienie pozycji	167
2. Świeckie kobiety i świeccy mężczyźni jako pracownicy kościelni – charakterystyka badanych	174
2.1. Reguły zatrudnienia	174
2.2. Kościół jako miejsce pracy – generalna ocena sytuacji	180

Rozdział 7. Wokół normy i nienormy płciowej. Domeny, praktyki, wzory kobiecości i męskości w świetle materiału empirycznego	183
1. Domeny kulturowe kobiecości i męskości	185
1.1. Esencjalizacja i naturalizacja kobiecości i męskości	189
1.2. Kobiecość i męskość w relacjach władzy i pracy	196
1.3. Kobiecość i męskość w ucieleśnieniu	201
2. Poza normą kobiecości i męskości.	
Praktyki dyskursywne i reprodukowanie wyobrażeń płciowych	203
2.1. (Samo)wykluczanie kobiecości z porządków władzy i pracy.	
Dystansowanie od esencji kobiecości	205
2.2. Wykluczanie ze stanowisk kościelnych – dystansowanie od kobiecości (i męskości) w porządku kościelnych struktur	208
2.3. Kobiecość w dominacji jako nienormatywność – dystansowanie się od niestereotypowej kobiecości	212
2.4. Dystansowanie się od feministek i feminizmu	215
2.5. Męskość marginalna – dystansowanie się od nienormatywnych praktyk męskich	217
3. Kobiecość normatywna, męskość hegemoniczna i jej uwiarygodnienie ...	221

Rozdział 8. Między wyobrażeniem a doświadczeniem kobiecości i męskości świeckich kobiet i mężczyzn w Kościele	225
1. Podział pracy w Kościele rzymskokatolickim a wzory kobiecości i męskości w doświadczeniu świeckich kobiet i świeckich mężczyzn	227
1.1. Praca biurowa jako praktyka normatywnej kobiecości	227
1.2. Praca specjalistek i specjalistów kurialnych – sprzeczności i napięcia w obrębie wzorów kobiecości i męskości	232
1.3. Praca dyrektorek i kierowniczek kurialnych, macierzyństwo a wzór normatywnej kobiecości	239

2. Męskość, kobiecość a władza w strukturach organizacji kościelnych	241
2.1. Władza, męskość i kobiecość w doświadczeniu świeckich kobiet i mężczyzn	243
2.2. Zarobki świeckich w organizacjach kościelnych a praktyki normatywnej i hegemonicznej męskości	248
3. Ucieleśnienie w doświadczeniu kobiet a wzory normatywnej kobiecości	254
4. Sfera symboliczna Kościoła rzymskokatolickiego w doświadczeniu badanych jako nośnik kobiecości i męskości	258

Rozdział 9. Kobiecość i męskość (zre)produkowana.

Strategie radzenia sobie ze sprzecznościami wzorów płciowych jako praktyki reprodukujące gender

1. Strategie genderowe jako praktyki społeczne. Przegląd literatury przedmiotu	265
2. Wokół sprzeczności – strategie radzenia sobie z nimi jako reprodukcja wzorów płciowych	272
2.1. Hegemoniczny pakt – alternatywne drogi do męskiej dominacji	273
2.2. Praca zawodowa jako praktyki rodzinne – w stronę normatywnej kobiecości	277
2.3. Wycofanie – praca w Kościele jako etap w drodze do męskości	280
2.4. W poszukiwaniu legitymizacji – sakralizacja sprzeczności jako praktyka reprodukcji <i>status quo</i>	284
2.5. Enklawy kobiecości w pracy w kuriach diecezjalnych	288
2.6. W stronę konstruowania pozytywnej nienormy	290

Zakończenie

Aneks (wybrane mapy instytucji diecezjalnych)

Bibliografia

Spis rozmówców i rozmówczyń

Indeks nazwisk